

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора Сотської Галини Іванівни на дисертацію Чжао Юйсян на тему «Розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами ігрових художньо – педагогічних технологій», що подана на здобуття наукового ступеня доктор філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/ Педагогіка

Актуальність дослідження. Розуміння сучасних викликів, що постають перед освітою, актуалізує значення впровадження нових підходів до організації освітнього простору. Важливе підґрунтя для надання такої освіти складають нормативні документи: Національна доктрина розвитку освіти України, Закон України «Про загальну середню освіту», Закон України «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепція «Нова українська школа» тощо. Згідно Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству.

Серед існуючих недоліків сучасної початкової освіти слід назвати суперечності між необхідністю розвивати творчі здібності дітей і недостатністю ефективних освітніх технологій, спрямованих на вирішення цієї проблеми; вимогами суспільства до задоволення потреб дитини в творчій реалізації і недостатньою діяльністю вчителів початкової школи в цьому напрямі; необхідністю розвивати емоційно-чуттєву сферу дітей та існуючими технологіями, спрямованими на формування технічних навичок.

Саме тому проблематика кандидатської дисертації Чжао Юйсян щодо розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами ігрових художньо – педагогічних технологій є актуальним питанням, що потребує глибокого аналізу та вивчення, враховуючи вже набутий досвід.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дослідження затверджена Вченою Радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 2 від 26 вересня 2019 р.).

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз значного масиву періодичних видань, психолого-педагогічної літератури дозволив окреслити теоретичну основу

дослідження, визначити логіку його побудови, що знайшло відображення в структурі дисертації та змісті її розділів. Науковий апарат дисертації окреслено чітко. Предмет вдало визначив домінуючий аспект дослідження. Це посприяло доцільній постановці мети і завдань дисертаційної роботи, переконливо показана наукова новизна і практичне значення результатів дослідження.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження забезпечується теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій та їх експериментальною перевіркою, застосуванням комплексу теоретичних, емпіричних та статистичних методів наукового дослідження (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація, класифікація, спостереження, експертне оцінювання, педагогічний експеримент, статистичне опрацювання експериментальних даних тощо), системним аналізом досліджуваних педагогічних явищ, інструментальною надійності вибраних критеріїв і показників, а також достатньою апробацією результатів).

Відповідно до мети дисертації було визначено 5 завдань, для реалізації яких автором проведена надзвичайно велика робота щодо здійснення критичного аналізу літературних джерел (236 найменувань, із яких 13 іноземною мовою) з даної проблеми, дала змогу розкрити міждисциплінарні підходи до проблеми розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами ігрових художньо – педагогічних технологій

Найбільш суттєвими результатами дисертації є теоретичне узагальнення та практичне розв'язання проблеми розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами ігрових художньо – педагогічних технологій.

Схвальної оцінки заслуговує здійснений аналіз значної кількості наукових праць, що дозволило автору зробити висновок, що у науці не має однозначного визначення творчих здібностей та єдиного підходу до їх структурування. Проте, автор зазначає, що більшість науковців сутністю творчих здібностей вважають здатність породжувати нові, оригінальні ідеї, ефективно вирішуючи проблемні ситуації, а термін «творчі здібності» та «креативність» є тотожними.

Спираючись на результати наукових досліджень Чжао Юйсян робить висновок, що творчі здібності є складним поняттям, що рівень розвитку творчих здібностей необхідно визначати загальними критеріями спрямованості на творчість, почуття новизни, критичності й гнучкості мислення, здатністю перетворювати структуру об'єкта, здатністю фантазувати, генерувати ідеї, аналізувати, порівнювати.

У процесі наукового дослідження автором було виокремлено *структурні компоненти* творчих здібностей молодших школярів: *образно-асоціативний*

(творча уява, художньо-образне та асоціативне мислення), *емоційно-чуттєвий* (емоційно-ціннісне ставлення особистості до світу, цілісне художньо-чуттєве сприйняття, відчуття краси, здатність до співпереживання) і *продуктивний* (спеціальні якості, уміння та навички, безпосередній зв'язок образів із думкою, почуттями, дією); визначено *критерії та показники* розвитку у молодших школярів творчих здібностей: *когнітивний* (вміння встановлювати різноманітні асоціативні зв'язки; довільність уяви, багатий запас вражень від навколишнього світу; уміння продукувати оригінальні ідеї та рішення); *сенсорно-естетичний* (глибина і яскравість емоційно-естетичної реакції; цілісність чуттєво-художнього сприйняття; здатність до «входження» в образ); *діяльнісно-естетичний* (інтерес до образотворчої діяльності та отримання задоволення від неї; володіння навичками образотворчої діяльності; здатність до самостійного створення художніх образів у малюванні); схарактеризовано рівні розвитку творчих здібностей молодших школярів: високий, середній і низький.

Особливої уваги заслуговує теоретично обґрунтована та розроблена організаційно-педагогічна модель розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових художньо – педагогічних технологій. Структурними компонентами даної моделі є модулі: концептуально-цільовий (відображає мету, завдання, методологічні підходи та принципи технології); змістовий (відображає особливості змісту матеріалу з розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку на заняттях із малювання); технологічний (реалізується через етапи впровадження технології, форми і методи роботи з дітьми щодо розвитку їхніх здібностей на заняттях із малювання); результативний.

Базуючись на принципах цілісності й системності, організаційно-педагогічна модель реалізується в три взаємопов'язаних між собою етапи: початковий, основний та заключний. Основний етап технологічного модуля базується на різних видах занять (заняття-казка, заняття-гра, заняття-дослідження), інформаційно-рецептивних, репродуктивних та пошукових методах, ігрових вправах та ситуаціях, активному спілкуванні з красою навколишнього світу (природою, мистецтвом, предметами тощо) і передбачає активізацію емоційно-чуттєвого сприйняття, створення позитивного настрою, забезпечення високого рівня мотивації до образотворчої діяльності, створення умов для вільного самовираження і успішної самореалізації кожної особистості, що загалом забезпечує розвиток творчих здібностей молодших школярів.

Варто зазначити, що у процесі дослідно-експериментальної роботи Чжао Юйсян визначив педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових художньо – педагогічних технологій, такі як: педагогічне стимулювання розвитку творчих здібностей на основі особистісно

зорієнтованого характеру взаємодії учителя з учнями; застосування психолого-педагогічних технологій, що забезпечують самостійну активність учнів у процесі творчої діяльності.

Схвальної оцінки заслуговує навчально-методичне забезпечення процесу розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових художньо – педагогічних технологій. Зокрема, методичні рекомендації «Розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами ігрових художньо – педагогічних технологій: теорія і практика».

У процесі дослідно-експериментальної роботи, автором було здійснено експериментальну перевірку ефективності і доцільності упровадження організаційно-педагогічної моделі та педагогічних умов розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових художньо – педагогічних технологій.

Нам імponує, що освітній матеріал розподіляється за модулями: «Художній матеріал», «Колір», «Образотворче мистецтво» («Краса декору», «Пейзаж», «Натюрморт», «Анімалістика», «Портрет»), що забезпечує його глибоке оволодіння дітьми на рівні ознайомлення з художніми матеріалами і виразними засобами, кольором і його сполученнями, природою, предметами навколишнього світу, тваринами, людиною та створення їх образів у мистецтві; емоційно-чуттєвого пізнання; активної ігрової взаємодії; художнього самовираження. Заняття з молодшими школярами відбуваються в модулях: «Художній матеріал», «Колір»; з дітьми середнього дошкільного віку – в модулях: «Художній матеріал», «Колір», «Образотворче мистецтво» («Краса декору», «Пейзаж», «Натюрморт»); Художній матеріал», «Колір», «Образотворче мистецтво» («Краса декору», «Пейзаж», «Натюрморт», «Анімалістика», «Портрет»).

У дослідженні запропоновано систему занять із розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку, яка складається з тематичних циклів, кожен із яких дає змогу учню молодшого шкільного віку зануритися в певну тему: пережити емоційно і чуттєво, осмислити її, виразити свої почуття і враження в довільній формі через емоцію, міміку, слово, дію, рух тощо, втілити образ у малюнок.

Дисертантом було ґрунтовно проведено кількісну та якісну обробку показників, аналіз і перевірку отриманих результатів експериментального дослідження щодо їх статистичної значущості, та доведено, що реалізація запропонованої моделі та педагогічних умов забезпечує розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Отримані результати надали змогу дисертанту досягти наукової новизни. Вона полягає в тому, що: *вперше* визначено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових художньо – педагогічних технологій; *розроблено* організаційно-педагогічна модель розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових художньо – педагогічних технологій; *уточнено* сутність ключових дефініцій дослідження , а саме: зміст понять «здібності», «творчі здібності молодших школярів», «ігрові художньо – педагогічні технології» «розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових художньо – педагогічних технологій»; *поглиблено уявлення* про змістові характеристики компонентів розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових художньо – педагогічних технологій; *подальшого розвитку набули* наукові положення щодо впровадження ігрових художньо – педагогічних технологій в процес розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Результати дослідження впроваджено у практику роботи середньої загальноосвітньої школи Собківського ліцею Дмитрушківської сільської ради Уманського району Черкаської області, Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів № 3, Мошнівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Черкаської районної ради Черкаської області, Переяславської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 7, Чернігівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 30, Кременецької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 4 Кременецької міської ради Тернопільської області.

Апробація результатів дисертаційного дослідження здійснювалась на наукових, науково-практичних заходах різного рівня, зокрема: *міжнародних*: Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук (лютий 2018 року, м. Київ, Україна); Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у столітті XXI» (березень 2018 р., м. Одеса, Україна); Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні (квітень 2019 р., м. Львів, Україна); Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в Україні» (серпень 2019 р., м. Львів, Україна); «Педагогіка образотворчого мистецтва: традиції, сьогодення, перспективи» (травень 2021 р., м. Київ, Україна); Актуальні проблеми освіти XXI століття» (травень 2021 р., м. Київ, Україна); *всеукраїнських*: «Науковий простір студента: пошуки і знахідки (березень 2018 р., м. Київ, Україна) «Науковий простір студента: пошуки і знахідки (березень 2019 р., м. Київ, Україна) «Науковий простір студента: пошуки і знахідки

(березень 2020 р., м. Київ, Україна) «Науковий простір студента: пошуки і знахідки (березень 2021 р., м. Київ, Україна).

Основні результати дослідження опубліковано в 11 публікаціях автора (2 – у співавторстві), серед них 4 статті у провідних фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному періодичному виданні, 4 публікації у матеріалах наукових та науково-практичних конференцій (1 – у співавторстві); 1 – монографія (у співавторстві); 1 методичні рекомендації.

Стиль та мова викладених результатів дослідження.

Дисертаційна робота характеризується науковим стилем викладення. Текст дисертації видається логічним та чітко структурованим, про що зокрема, свідчить узагальнення основних теоретичних положень у розробленій автором моделі та таблицях.

Дотримання академічної доброчесності, відповідність анотації основним положенням дисертації

Об'єктивно оцінювання як тексту дисертаційної роботи, так і його результатів дає підстави стверджувати, що Чжао Юйсян було дотримано вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

Зокрема, анотація до поданої дисертації являє собою коротко та чітко викладену характеристику роботи, відображає мету наукової розвідки, новизну дисертації. Зміст анотації не містить інформації яка була б відсутня у тексті дисертаційної роботи. Дисертантом відповідним чином оформлені посилання на наукову літературу та нормативно-правові акти.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

В цілому позитивно оцінюючи дисертацію Чжао Юйсян, необхідно висловити деякі міркування/зауваження, які виникли в процесі рецензування роботи і вимагають окремих пояснень.

1. Ми вважаємо, що зміст параграфу 1.1 дещо перевантажений аналізом сутності понять «здібності», «творчі здібності молодших школярів», «ігрові художньо – педагогічні технології» «розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових художньо – педагогічних технологій», як уніфікованої характеристики.
2. На наше переконання, теоретичні підрозділи дисертації за змістом і формою мають слід було викласти не в інформаційно-констатувальний спосіб, а шляхом аналізу й узагальнення опрацьованих науково-методичних джерел.
3. При обґрунтуванні організаційно-педагогічної моделі розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових художньо – педагогічних технологій, автору варто було б детальніше описати форми, методи та засоби , що використовуються у процесі розвитку творчих

здібностей молодших школярів засобами ігрових художньо – педагогічних технологій.

4. На наш погляд визначаючи педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових художньо – педагогічних технологій, автору варто було б більш ґрунтовно розкрити особливості їх реалізації в експериментальній частині дослідження.
5. На нашу думку, доцільно було би більш детально представити діагностичний інструментарій констатувального та формувального етапів експерименту, зокрема висвітлити механізм отримання узагальнених результатів вимірювання за кожним критерієм.
6. У висновках недостатньо розкрито подальші перспективи дослідження.

Втім, всі висловлені зауваження/міркування мають рекомендаційний характер і є додатковим доказом самостійності індивідуального науково-пошукового стилю дисертантки.

Робота Чжао Юйсян є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне і практичне значення.

Загальний висновок. Вважаємо, що дисертація на тему «Розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами ігрових художньо – педагогічних технологій» є самостійним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, яке успішно вирішує важливе для освітньої галузі науково-практичне завдання та відповідає встановленим вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Чжао Юйсян – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
заступник директора
з науково-експериментальної роботи
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України

Г.І. Сотська

